

ע"ע שם (בערך 'נחש') רמזים נפלאים בענין הירדן היורד מדין. ועוד שם (ערך 'פרת') רמזי נהר פרת היוצא מעדן וממנו גדל עץ החיים. וע"ע בספה"ק מי השלוח (בראשית) בענין ארבעת הנהרות.

דף נו

'אם אינו ענין לבכור דלא איתיה בעשייה' – שאעפ"י שמצוה להקדישו (לחכמים, ספ"ח דערכין) – אין זו 'עשייה', שהרי גם ללא הקדשת פה הוא קדוש ולא נעשה דבר חדש בהקדשתו, שלא כמעשר בהמה שבהקדשתו נעשה קדוש.

[נראה לכאורה שאף אם נאמר שהבעלים בהקדשתו פועל חלות קדושה בבכור [שעל כן המתפיס בבכור נחשב (בנדרים יג) כמתפיס בדבר הנדור ולא בדבר האסור], ויתכן שיש בקדושה זו כמה נפקותות (ע' בגליוני הש"ס לגר"י ענגיל בנדרים, וכע"ז בקובץ שמועות לגרא"ז שבועות אות ז), וכמו כן גם לפי סברת מהריט"א (ריש הלכות בכורות) שבכור הפקר אינו קדוש מפני שאין לו בעלים היכולים להקדישו, הרי שאין קדושה חלה על הבכור אלא אם הוא ראוי להקדשת פה, עם כל זאת כיון שגם קודם שהקדישו האדם כבר קדמה תורה וקדשתו – אין כאן 'עשייה' חדשה.

ולפי מה שכתבו התוס' (נת. ד"ה ואי) שאין איסור משום הקדשה ביו"ט במעשר בהמה כיון שקדוש מאליו אפילו לא קרא לו שם, הכי נמי נראה שמוותר להקדיש בכור ביום טוב].

ועוד, לשון 'עשייה' מורה על דבר המעכב (כבובחים ד: ועוד), והרי הקדשת פה בבכור אינה מעכבת (מצפה איתן).

'אמר ר' אלעזר: ר' יוחנן חזאי בחילמא מילתא מעליא אמינא, אמר קרא תעשה בשעת עשייה מיעט הכתוב'. ע' דברים עמוקים בספר הקדוש מי השילוח ח"א, עה"פ ויצא יעקב. ע"ע במצוין לעיל ה.

'אישתמיטתיה הא דאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן, לקח עשרה עוברין במעי אמן כולם נכנסין לדיר להתעשר' – ומדובר שנתן לה עובר באתננה. ואעפ"י שכשנולד נשתנה ממה שהיה והרי אתנן שנשתנה אינו אסור (כבית הלל, בתמורה ל:) – יש לומר ששינוי כזה אינו נחשב שינוי לענין אתנן, ואעפ"י שנחשב 'שינוי' לענין גזילה. וכבר חילקו התוס' (ע"ז מו: בין הנידונים.

וגם אם לא נחלק בכך (כלשנא קמא בע"ז שם), יש להעמיד כגון שנתן לה אחר שנולד כשהוא מחוסר-זמן, ודלא כר' שמעון (עפ"י רש"ש. עע"ש).

(ע"ב) 'אמר ר' ירמיה: פעמים... ופעמים...' סגנון זה מצאנוהו כמה פעמים אצל ר' ירמיה; כאן ובסוכה ט: ובב"מ לה:

*

זו אינה משנה

אמר ר' מנחם מנדל מרימנוב: בעלי המשנה, אשר הוציאו ההלכות מתוך תורה שבכתב, לא היו יכולים לעשות זאת אלא אחרי ביטול כל הרגשותיהם וחושיהם הגשמיים, והשקעת כל כחותיהם

בתורה עד שהרגישו את פנימיות התורה, ואז קבעו ההלכה במשנה. כאשר הריחו חז"ל כי הלכה אחת לא נתקיימו בה כל התנאים הנ"ל, אמרו 'זו אינה משנה' (עפ"י 'אילנא דחיי' בשלח).

*

'... ועוד יש תועלת לאדם בהיותו מצווה לאכול במקום שהוא קצת פירותיו, כגון זה (- נטע רבעי) ומעשר שני וגם מעשר בהמה - כי מתוך כך יקבע מושבו או מושב קצת מבניו באותו המקום ללמוד תורה שם, כי שם מורי התורה ועיקר החכמה...' (מתוך ספר החינוך רמז).

וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבר תחת השבט העשירי יהיה קדש לה... ולא ימירנו - היינו כשהשי"ת מנשא לנפש מישראל, אף שידמה לך שאינו כדאי, אין לך רשות לומר עליו גנאי כיון שהוא עבר תחת השבט והוא העשירי וסוקרו וסיקרא הוא לה', ושהשי"ת חפץ ביקרו ובטח הוא ראוי להתנשאות (מי השילוח ח"ב ס"פ בחוקותי).
ע' ברכות נח. 'אפילו ריש גריתא מן שמיא מנו ליה'.

דף נז

זאי אשמעינן שדה - לחומרא. פרש"י, משום הספק הולך ר' יוחנן לחומרא הלכך צריך להחזיר ביובל. ואעפ"י שכל ספק ממון - אין מוציאים מידו, כאן שונה כיון שהוא ספק מצוה, וגם אין לו הפסד ממון שהרי מן הסתם בתחילה חלקו בשוה וגם עתה לאחר חזרת היובל ישובו ויחלקו בשוה, הלכך מספק חזרו ביובל (עפ"י שער המלך גירושין ג,ד. ע"ש. וע"ע באגרות משה או"ח ח"א יט).

ואם אמרת יש ברירה... הכא במאי עסקינן דלא שוו כולהו להדדי... הרמב"ם, אם כי פסק 'אין ברירה', הביא אוקימתא זו שאין הכלב שוה בדמיו לטלאים. ע' הסבר שיטתו בשו"ת ר"י מסלוצק (יד. ד"ה הנה מש"כ הגאון באות ט); שערי ישר ג,כב; חדושי הנצי"ב כאן; חדושי הגרנ"ט ('השלם') גטין פא; שיעורי ר' שמואל קדושין נא.

'היתום'. בענין יתום בקדשים - ע' במובא בחולין לח.

או עז פרט לנדמה. הרמב"ם כתב (איסורי מזבח ג,ה) שה'נדמה' הרי הוא כבעל מום, 'שאיין לך מום קבוע גדול מן השינוי'. ולפי זה יש לשאול מדוע צריך מיעוט מיוחד שנדמה פסול לקרבן, הלא הוא בעל מום? ויש לומר שהמיעוט נצרך בשביל תמורה שהרי בעל מום נתפש בתמורה. וכן מעשר בהמה חל אף על בעל-מום, וגם בשני אלו שהמום אינו פוסל בהם, לא חלה קדושה על ה'נדמה' ככלאים וכיוצא דופן ('חדושי הגר"ח על הש"ס'. ע"ע מהרי"ט אלגזי פ"ו נו; רדב"ז, לשונות הרמב"ם קב; מנחת חינוך שס,ב-ג).

על עניני כלאים ונדמה - ע"ע במובא בב"ק עח.

הלוקח בהמה או שניתן לו במתנה – פטור ממעשר בהמה (בכור בניך תתן לי, כן תעשה לשרך לצאנך – כבניך, שאינו בלקוח ובמתנה. ואם אינו ענין לבכור שהרי אינו ב'עשיה', תנהו ענין למעשר). במה דברים אמורים בשעת עשיה (תעשה), אבל לקח עשרה עוברים במעי אמן – כולם נכנסים לדיר להתעשר (רבי אסי א"ר יוחנן, כהסבר רבי אלעזר ורבא).

והוא הדין למחוסר זמן, שאינו בן שמונה ימים ולא הגיע זמנו להתעשר – אמר רבי אלעזר: אין בו דין 'לקוח' להיפטור, מלבד לרבי שמעון הסובר מחוסר זמן נכנס לדיר להתעשר (כבכור שהוא קדוש לפני שהגיע זמנו ליקרב), ולדבריו הלוקח בהמה מחו"ל – פטור ממעשר, שהרי זו שעת עשיה.

א. מבוואר בגמרא שהמוכר בהמה וחזר ולקחה – פטור ממעשר כדין 'לוקח'. וכתב בספר מנחת

חינוך (שס"ו) שהוא הדין למפקיר בהמתו וקדם וזכה בה. וכן הביא (שם בקומץ המנחה, ממהריט"א

כאן. וע' יד הוד), שהנותן ע"מ להתחזיר והחזיר – הרי זו מתנה ונפטור מן המעשר.

ויש מצדדים בדעת רבנו גרשום והרמב"ם, שמי שמכר וחזר ולקח אין נפטור משום לקוח (עפ"י

שיעורי הגריש"א).

ב. בהמות של גזל הגר שנפלו לכהן – פטור ממעשר, שמתנות כהונה 'מתנה' הן (ב"ק ק:).

דף נו

פד. א. בהמת אתנן, מה דינה לענין מעשר בהמה?

ב. בהמת השותפים, מה דינה לענין מעשר בהמה; בשותפים זרים ובאחים שירשו?

ג. מה דין האחים שירשו נכסים, לענין תוספת קלבון למחצית השקל?

א. בהמת אתנן; באופנים שאינה בגדר 'לקוח ושניתן במתנה' כגון שנתן לה עופר באתננה – נכנסת לדיר

להתעשר. אם יצא עשירי אחד מן הכשרים – טוב, ואם יצא האתנן – יאכל במומו לבעלים.

לדברי אב"י, אין האתנן נאסר להקרבה אלא בוונה כותית (או בישראלית האסורה עליו באיסור כרת. עפ"י

תוס'), אבל זונה ישראלית – אתננה מותר ('תועבה' 'תועבה' מעריות). [ורבא (בתמורה כט) חולק. והלכה

כדבריו (רמב"ם איסו"מ ד,ח)].

מפירוש רבנו גרשום נראה שהיתה לו גרסה נוספת, לפיה הנותן בהמה לזונה כותית וחזר ולקח – נכנס לדיר

להתעשר, שאין זה 'לקוח' הפוטר שהרי זה כלקחו שלא בשעת עשייה.

ב. בהמת השותפים פטורה ממעשר בהמה (ויהיה לך) – ולא של שותפים. אם אינו ענין לבכור, שישנו

בשותפות, תנהו ענין למעשר).

אין חילוק בין הבהמה עצמה שבה נשתתפו, ובין הולד הנוולד לבהמת השותפות – הכל פטור

(כ"ה לשיטת רש"י. וע' גם בראב"ד שקלים ג,ד). ואין כן דעת הרמב"ם, כדלהלן.

ואולם האחים שירשו נכסים ועדיין הם בתפיסת הבית, שלא חילקום – חייבים במעשר כאילו הם שייכים

לאביהם ואינם של שותפים (אשר יהיה לך). חלקו האחים את הבהמות [לפי שומת דמיהם] וחזרו

ונשתתפו – הרי הם כשאר שותפים, ופטורים. חלקו כספים ולא חלקו בהמות – חייבים.

חלקו האחים בהמות זהות, חלוקה במנין שוה – לדעת רב ענן ורבי אלעזר, אומרים 'זהו חלקו המגיעו

משעה ראשונה לכך', שהובררה ירושתו של כל אחד והרי הבהמות אצלם בגדר 'ירושה' ולא 'מקוח', הלכך

גם אם חזרו ונשתתפו, חזרו למצב 'תפיסת הבית' וחייבים. ולדעת רב נחמן ור' יוחנן אין ברירה, וגם

חלוקת דברים זהים נידונת כקנין ולא כירושה, ופטורים ממעשר בהמה.

- א. הלכה כדעה אחרונה (רמב"ם בכורות ו,יא). [ואעפ"י שאנו נוקטים להחמיר בדאורייתא שמא יש ברירה (כדעת רוב הפוסקים ודלא כרש"ל), אך הואיל ובמעשר בהמה ספיקו להקל מגזרת הכתוב (ע' להלן נח:), לכך יש לפטור ממעשר. עפ"י בית שמואל קלא סק"ד].
 ואם חלקו בהמות שונות לפי שומא, כגון קטנות וגדולות – לכו"ע אין לומר כאן 'ברירה' (וע' בתוס' וברשב"א ותורי"ד קדושין יז ובשעורי ר' שמואל שם; רש"י חגיגה כה רע"ב; חדושי הנצי"ב כאן; חזו"א בכורות כז, טו; אבי עזרי (קמא) – ע"ז ו,ה ומאכ"א יג,כב).
 ב. מדברי הרמב"ם (בכורות ו,י) מבואר שבהמות שנשתתפו בהן עצמן – בין באחים בין בשאר שותפים – פטורות ממעשר. ומשמע מדבריו שהפטור הוא משום 'לקוח'. ואילו הבהמות שנוולדו בשותפות חייבות בכל ענין [ונראה שה"ה בשותפות נכרי. מנ"ח שס,ז], בין באחים בין בזרים, בין שנשתתפו בבהמות בין במעות. (וע' בלח"מ ובחידושי הגר"ח הלוי שם; מהריט"א; אבי עזרי סוף הל' שקלים).
 בשו"ת הרשב"ש (תפג) כתב שנראה כשיטת רש"י במה שפירש שאחים שירשו בהמה – חייבים במעשר. ונראים דברי הרמב"ם שכאשר חלקו, אפילו לא חזרו ונשתתפו – פטורים.
 בשו"ת אחיעזר (ח"ב מג,ה) חידש בדעת הרמב"ם שאף בבהמות שנוולדו לשותפים אין חיוב אלא אם לכל אחד יש כדי חיוב, דהיינו עשר בהמות.
 ג. יורש יחידי; דעת הל"ח והמנ"ח (שס,ז) שחייב במעשר. ואולם החזו"א כתב (כו, טו ובסוף הספר עמ' קסד) שלדעת הרמב"ם פטור ממעשר בהמה.
 ד. צ"ע מהו שיעור השותפות הפוטר ממעשר, האם דינו ככבור או שמא כאן לכו"ע שותפות כלשהי פוטרת, דבעינן דומיא ד'בניך' שאין שם שותפות כלל (מנ"ח שס,ז). ובחזו"א (כו,ב) השוה לכבור, דקיי"ל אפילו שותף באזנו פטור.

- ג. הנותן מחצית השקל מוסיף קלבון (= תוספת מועטה לצורך הכרע, וי"א לחילוף מטבעות. רש"י). וכן שני אנשים שנותנים שקל עבור שניהם – מוסיפים שני קלבונות, שהרי הם חיובים נפרדים.
 לדעת חכמים במשנת שקלים (א,ו) נותנים קלבון אחד. אך י"ל שזה רק כשאחד שוקל עבור עצמו ועבור חברו, אבל שנים שנותנים יחדיו – לכו"ע נותנים שני קלבונות. ואין משמע כן בלשון הרע"ב (מלא הרועים).
 והוא הדין לאחים שירשו כספים וחלקו וחזרו ונשתתפו, כאשר הם נותנים שקלים שלמים – מוסיפים קלבון עבור כל אחד, כדין שני אנשים זרים. אבל אם לא חלקו עדיין את ירושתם, ואפילו חלקו בהמות ולא חלקו כספים – הרי זה נידון כאילו אביהם קיים ונותן שקל שלם עבור שני בניו, שאינו מוסיף קלבון (וי"א שמוסיפים קלבון אחד. ע' רש"י, רע"ב, תוי"ט ורש"ש).
 לדברי רבי מנא בירושלמי (שקלים א,ד כפירוש קרבן העדה) מבואר שאם היתה הבהמה רוב בנכסים, אעפ"י שחילקו שאר הנכסים, אם לא חילקו הבהמה פטורים מקלבון. ואם חלקו הבהמות ולא חילקו שאר – חייבים בקלבון כאילו חלקו הכל (כפירוש פני משה). [ולכן לא נקטה המשנה אפשרויות אלו שחייבים או פטורים בזה ובה – שאין הדבר פסוק אלא משתנה לפי רוב הנכסים].

דף נז

פה. אלו בהמות נכנסות לדיר להתעשר ואלו שאינן נכנסות?